

ارزیابی مشخصه‌های کارآفرینی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه مازندران)

محمد رضا زالی^{۱*}، مهرداد مدهوشی^۲، اسدالله کردنائیج^۳

- ۱- استادیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران
- ۲- استادیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران
- ۳- استادیار گروه مدیریت و برنامه ریزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

پذیرش: ۸۶/۸/۲۱

دریافت: ۸۴/۱۱/۴

چکیده

در این تحقیق، ویژگی پنجگانه کارآفرینی تحت عناوین توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، خطرپذیری، خلاقیت و عزم و اراده برای ارزیابی نیم‌رخ کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران، اندازه‌گیری شده است. مطابق نتایج نظرسنجی از ۲۸۴۳ نفر از دانشجویان این دانشگاه، در حدود ۲۱ درصد دارای ویژگیهای کارآفرینی هستند. میانگین امتیاز کلی دانشجویانی که دارای ویژگی کارآفرینی بودند، برابر ۳۹/۶۷ و برای گروه دانشجویان غیر کارآفرین، ۲۹/۸۹ بود. به طور کلی میانگین امتیاز کارآفرینی دانشجویان برابر ۳۱/۹۲ بود که با حداقل میانگین قابل قبول (امتیاز ۳۷) تفاوت بسیار فاحشی دارد. از سوی دیگر، مقایسه هر یک از ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی نشان می‌دهد که ویژگی عزم و اراده (با میانگین ۷/۸) در مقایسه با سایر خصیصه‌ها بیشتر در نزد دانشجویان این دانشگاه ملاحظه می‌شود. امتیاز ویژگیهای توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، خطرپذیری و خلاقیت دانشجویان، فاصله کمی با حداقل امتیاز قابل قبول دارند.

کلید واژه‌ها: ویژگیهای کارآفرینی، توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، خطرپذیری، خلاقیت، عزم و اراده دانشجویان.

۱- مقدمه

کارآفرینی در طی ۳۰ سال گذشته به یک رفتار اجتماعی مطلوب تبدیل شده، به طوری که امروزه هدف بسیاری از کشورها، برنامه‌ریزی برای توسعه آن به عنوان یک تغییر اجتماعی است. ترویج کارآفرینی حداقل به دو دلیل، مسأله اصلی سیاستگذاران است: «تأثیر اقتصادی» و «ایده کارآفرینان به عنوان عاملان تغییر، رشد و نوآوری» [۱]. برای اساس، امروزه هدف بسیاری از دانشگاه‌های معتبر جهان، مانند دانشگاه هاروارد، MIT، دانشگاه کلمبیا و دانشگاه ملی سنگاپور، پرورش دانشجویان کارآفرین از طریق برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی و انجام پژوهش در این زمینه است. در این راستا آموزش کارآفرینی از داغترین موضوعهای علمی در دانشکده‌های کسب و کار و مهندسی شده‌است. برای مثال، تعداد دانشکده‌هایی که در ایالات متحده به آموزش کارآفرینی می‌پردازند در طی ۲۰ سال گذشته از ۱۲ دانشکده به ۱۶۰۰ دانشکده افزایش یافته‌است [۲].

البته بخش اعظمی از تحقیقات انجام شده درباره کارآفرینی به مقوله ویژگیهای شخصیتی کارآفرینان اختصاص یافته‌است. گارتنر در طی مطالعه‌ای گسترده، ۳۲ پژوهش را در زمینه ویژگیهای شخصیتی کارآفرینان، بررسی کرد [۳]. رویکرد صفات یا ویژگیهای شخصیتی، گرچه با مفروضات نادرستی شکل گرفت، ولی کماکان در رویکردهای بعدی، مانند رویکرد رفتاری به شکل دیگری خود را نمایان ساخت. به هر حال آنچه رویکرد صفات مشخصه کارآفرینی به درستی تشخیص داد این بود که ویژگیهای شخصیتی هستند که کارآفرینان را از غیر کارآفرینان متمایز می‌سازند. اما باید توجه داشت که این ویژگی شخصیتی نیز مانند سایر رفتارهای کارآفرینانه، از قبیل نحوه ایجاد و راه‌اندازی کسب و کار، قابل آموزش و یادگیری است. از این رو، به قول پیتر دراگر، کارآفرینی رفتار است و مبتنی بر تئوری، و نه بر الهام و اشراق [۴].

به هر حال، مطالعات اندکی در زمینه گرایش کارآفرینانه دانشجویان دانشگاهها به عنوان یک منبع بالقوه کارآفرینی انجام شده‌است. گرایش و دانش کارآفرینی دانشجویان، احتمالاً تمایل آنها به راه‌اندازی کسب و کارشان را در آینده شکل می‌دهد. این نوع مطالعه همچنین دانشگاهها و سایر مؤسسات را برای توسعه برنامه‌های آموزشی پایدار جهت ترویج کارآفرینی کمک خواهد کرد.

در این مقاله پژوهشی، پس از بیان مسأله تحقیق و بررسی اجمالی مبانی نظری و

پژوهشهای مبتنی بر رویکرد ویژگیهای شخصیتی، مشخصات پنجگانه کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران، شامل توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، خطرپذیری، خلاقیت و عزم و اراده به طور تفصیلی بررسی و ارزیابی می‌شود.

۲- بیان مسأله تحقیق

امروزه دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها دریافته‌اند که آنها وارد محیطهای کاری متغیر، پویا و پیچیده خواهند شد. عواملی مانند جهانی شدن، رقابت و رشد سریع فناوری، دنیای فرصتهای کاری را تغییر داده‌اند. امروزه انتظارات کارفرمایان تغییر یافته و آنها نیاز به کارکنانی دارند که رفتارها و گرایشهای کارآفرینانه از خود نشان دهند [۴].

از طرف دیگر، اکثر مشاغل نوین در شرکتهای کوچک و متوسط ایجاد می‌شوند [۵]. شرکتهای امروزی کوچکتر شده و سازمان بزرگتر نیز عموماً افراد کمتری را به کار می‌گیرند. این امر بدین معنا است که دانشجویان و دانش‌آموختگان قرن بیست و یکم امنیت شغلی پایدار و بلندمدت نخواهند داشت. از این رو در حال حاضر، آموزش دانشگاهی به عنوان ابزار کاریابی دانش‌آموختگان، به چالش کشیده شده است [۶].

از این رو در سالهای اخیر مشاهده می‌شود که دانش‌آموختگان دانشگاهها به طور جدی علاقه‌مند به ایجاد کسب و کارهای مستقل برای خودشان هستند. این جریان، تغییرات عمده‌ای در الگوهای اشتغال را نشان می‌دهد. برای مثال، در انگلستان، از سال ۱۹۸۴ تا ۲۰۰۰، میزان خود اشتغالی به ۱۴ درصد جمعیت فعال (در مجموع برابر ۳/۴۲۳/۰۰۰ نفر) رسید [۷]. همچنین در سال ۱۹۹۶، شاخص فعالیت کارآفرینانه در خصوص دانش‌آموختگان دانشگاهی در امریکا ۳۰ درصد بوده، در حالی که این شاخص در سال ۲۰۰۴ به ۳۲ درصد ارتقا

یافته است [۸]. پژوهش دیگری نشان می‌دهد که $\frac{1}{13}$ فارغ التحصیلان دانشگاههای امریکا

کارآفرین هستند، در حالی که این نسبت در مورد دانش‌آموختگان انگلیسی برابر $\frac{1}{33}$ است [۹]. به هر حال نیاز به دانش‌آموختگان و دانشجویان کارآفرین افزایش یافته است و هدف

بسیاری از دانشگاههای معتبر جهان، پرورش دانشجویان و در نتیجه دانش‌آموختگان کارآفرین است. در واقع امروزه، پرورش استعداد کارآفرینانه دانش‌آموختگان به عنوان دستور کار ملی، به منظور توسعه کارآفرینی مورد توجه سیاستگذاران و دانشگاهها

در کشورها قرار گرفته است.

اما واقعیت آن است که توسعه کارآفرینی در جامعه نیازمند شناسایی و پرورش افراد کارآفرین و حمایت از آنها است. از این رو سؤال این است که آیا دانشجویان ایرانی دارای ویژگیهای کارآفرینی هستند؟ هنوز پاسخ روشنی برای این سؤال وجود ندارد. گرچه تحقیقات محدودی به طور غیر مستقیم در این زمینه انجام شده است. برای مثال، نتایج پژوهشی نشان می‌دهد که در ایران اکثر آرزوهای شغلی دانشجویان (معادل ۷۸ درصد) معطوف به مشاغل دولتی است [۱۰]. به هر حال، این پژوهش در صدد پاسخگویی به این سؤال است که در دانشگاه مازندران - به عنوان یکی از دانشگاههای بزرگ کشور - آیا دانشجویان دارای ویژگیهای کارآفرینی هستند؟

البته پژوهشگران و صاحب نظران ویژگیهای رفتاری و شخصیتی متعددی را برای کارآفرینان مطرح کرده‌اند که مهمترین و عمومی‌ترین آنها در مدل جامع کارآفرینی مشاهده می‌شود. مطابق مدل مزبور که توسط مؤسسه توسعه کارآفرینی هند^۱ ارائه شده، کارآفرینان دارای ۵ ویژگی هستند: توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، خلاقیت و عزم و اراده [۱۱].

در تحقیق حاضر به منظور سنجش ویژگیهای کارآفرینی، آزمون جامع کارآفرینی در قالب پرسشنامه پژوهشی در بین دانشجویان دانشکده‌های هنر و معماری، علوم انسانی و علوم پایه و کشاورزی با استفاده از روش نمونه‌گیری گروه‌بندی شده، توزیع و جمع‌آوری گردید. سرانجام به کمک نرم‌افزار SPSS به تجزیه و تحلیل کمیت و کیفیت هر یک از ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی پرداخته شده است.

۳- بررسی اجمالی پیشینه تحقیق

برای مطالعه کارآفرینی پژوهشگران، رویکردهای متفاوتی به کار برده‌اند. در اوایل دهه ۱۹۵۰، پژوهشگران به بررسی عوامل شخصیتی که احتمالاً منجر به کارآفرین شدن افراد می‌شدند، اقدام کردند. برای مثال مک کله‌لند (۱۹۶۱) دریافت که کارآفرینان بر عکس عامه مردم، نیاز شدیدی به موفقیت دارند. برای پژوهشگران کارآفرینی، استدلال مک کله‌لند درباره انگیزه موفقیت، به منزله تاریخ دکترا کارآفرینی است. وی نشان داد که بین داشتن جامعه‌ای

1. Entre Preunship Development Institute of Indio (EDI)

متشکل از افراد توفیق طلب و توسعه اقتصادی، رابطه وجود دارد. افراد توفیق طلب، کسانی هستند که تمایل دائمی به بهبود عملکردشان دارند، راههای کوتاهتری برای اداره شرکت می‌یابند و شیوههای سریعتری برای انجام امور پیدا می‌کنند. آنها دوست دارند از طریق تلاشهای فردی‌شان برنده شوند [۱۲].

تلاشهای علمی مک کله‌لند باعث شد که شایستگیهای شخصی فرد کارآفرین به عنوان یک ویژگی دائمی وارد حوزه تحقیقاتی کارآفرینی شود. مطالعات زیادی سعی کرده‌اند شایستگیهای ویژه کارآفرینان را شناسایی کنند [۱۲]:

• **نیاز به موفقیت:** بیانگر تمایل فرد به کسب هدف بر اساس مجموعه‌ای از عالیترین معیارها است [۱۳].

• **تمایل به خطرپذیری:** تمایل به انجام کارهایی که احتمال شکست دارند [۱۴].

• **کانون کنترل درونی:** افرادی که دارای ویژگی کانون کنترل درونی هستند رویدادهای زندگی رابه نتایج برنامه ریزیها و تلاشهای پیگیر خود (نه عوامل محیطی) نسبت می‌دهند [۱۵].

• **خوش بینی:** کارآفرینان اغلب دارای ویژگی خوش بینی هستند [۱۳].

• **تمایل به استقلال طلبی:** کارآفرینان نیاز شدید به استقلال دارند و از کنترل شدن توسط افراد دیگر به شدت اجتناب می‌کنند [۷].

همچنین تیمونز، با تجربه و تحلیل بیش از ۵۰ مطالعه ویژگیهای ششگانه‌ای برای کارآفرینان شناسایی کرد: (۱) تعهد و تعیین گرایی، (۲) رهبری، (۳) فرصتگرایی، (۴) تحمل ریسک و ابهام، (۵) خلاقیت، خودتکایی و توانایی انطباق پذیری، و (۶) انگیزه بالا [۱].

البته همانطور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، نیاز توفیق طلبی به عنوان یکی از ویژگیهای کارآفرینان تقریباً مورد اجماع نظر پژوهشگران است. همچنین کانون کنترل درونی، مورد توجه اکثر پژوهشگران و صاحب نظران، از قبیل شرموهون (۲۰۰۵)، کایربای (۲۰۰۳)، هیسریچ و همکارانش (۲۰۰۵)، دیکنز و فویل (۲۰۰۲) و کوراتکو (۱۹۹۹) [۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۲۲] و برنز (۲۰۰۱) است [۱۹]. سرانجام استقلال طلبی، ریسک پذیری و خلاقیت از جمله مشخصات رفتاری کارآفرینان است که نزد پژوهشگران بیشتر مورد پذیرش واقع شده‌اند. اما در ادامه به بررسی ویژگیهای کارآفرینی در بین دانش‌آموختگان و دانشجویان می‌پردازیم.

جدول ۱ مشخصه‌های رفتار کارآفرینان

ویژگیهای رفتاری کارآفرینانه	شرموهون (۲۰۰۵)	کایربای (۲۰۰۳)	هیسریچ و همکاران (۲۰۰۳)	دیکنز و فویل (۲۰۰۲)	برنز (۲۰۰۱)	کوراتکو (۱۹۹۹)	تیمونز (۱۹۹۴)
نیاز شدید به موفقیت	۳	۲	۳	۳	۳	۳	۳
عملگرایی	۳						۳
انعطاف‌پذیری	۳						۳
کانون کنترل درونی	۳	۳	۳	۳	۳	۳	
سطح انرژی بالا	۳				۳		
اعتماد به نفس	۳				۳		
تحمل ابهام	۳			۳		۳	۳
تمایل به استقلال	۳	۲	۳	۳	۳	۳	۳
ریسک‌پذیری		۳	۳	۳	۳	۳	۳
خلاقیت و فرصت‌گرایی		۳	۳	۳	۳		۳
شهود		۲					
چشم‌انداز			۳	۳	۳		
نوآوری			۳	۳	۳		
رهبری							۳

۴- بررسی ویژگیهای کارآفرینی در بین دانش‌آموختگان و دانشجویان

واقعیت این است که مطالعات کمی در زمینه ویژگیهای کارآفرینی دانشجویان دانشگاهها انجام شده است [۷]. در یکی از مطالعاتی که در این زمینه انجام شده، ارزیابی ویژگیهای کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاهی در مرحله راه‌اندازی و توسعه کسب و کار مورد توجه بوده است [۲۰]. جدول شماره ۲ شایستگیهای فردی دانش‌آموختگان کارآفرین را نشان می‌دهد.

جدول ۲ شایستگیهای فردی دانش‌آموختگان کارآفرین

شایستگی	میانگین	مرحله راه‌اندازی کسب و کار		مرحله توسعه کسب و کار	
		رتبه میانگین	اولویت‌بندی	رتبه میانگین	اولویت بندی
بلند پروازی	۳/۴۳	۳/۴۳	۱	۸/۴۲	۱
خلاقیت	۲/۵۲	۲/۵۲	۷	۷/۸۱	۳
استقلال‌طلبی	۲/۶۷	۲/۶۷	۶	۴/۰۷	۷
رهبری	۳/۰۱	۳/۰۱	۵	۷/۳۰	۴
بردباری	۳/۳۸	۳/۳۸	۳	۵/۹۳	۶
خطرپذیری	۳/۲۱	۳/۲۱	۴	۸/۲۴	۲
اعتماد به نفس	۲/۹۱	۲/۹۱	۲	۶/۷۶	۵
میانگین	۳/۰۲	۴/۴۴	—	۶/۹۳	—

Source: McLarty, ۲۰۰۵

مطابق جدول فوق، در مرحله راه‌اندازی و توسعه کسب و کار، مهمترین شایستگی کارآفرینان دانشگاهی، بلند پروازی آنها است. از طرف دیگر در مرحله توسعه کسب و کار، ویژگی خطرپذیری در رتبه دوم اهمیت قرار دارد، اما در مرحله راه‌اندازی، ویژگی اعتماد به نفس کارآفرینان دانشگاهی در رتبه دوم است [۲۰].

وانگ و ونگ (۲۰۰۲) طی پژوهشی با نظرسنجی از ۵۳۲۶ (۵۷/۷٪ از کل بیش از ۹۲۳۰) دانشجوی رشته‌های مهندسی، علوم پایه و کامپیوتر در دانشگاه ملی سنگاپور نشان دادند که ۷۱ درصد آنها علاقه وافری به کارآفرینی دارند، اما تقریباً به همان نسبت (۷۱/۶٪) دانش کارآفرینی‌شان زیر متوسط بوده است (جدول شماره ۳).

جدول ۳ سطح علاقه و دانش کارآفرینانه دانشجویان

مقیاس	سطح علاقه کارآفرینانه (درصد)	سطح دانش کارآفرینانه (درصد)
اصلاً	۶/۱	۲۶/۵
بسیار کم	۹/۵	۲۲/۵
تا اندازه‌ای	۱۳/۴	۲۲/۷
متوسط	۲۰/۴	۲۴/۶
بالای متوسط	۳۲/۶	۳/۰۹
بسیار زیاد	۱۸/۱	۰/۸۹

Source: Wang and wog, ۲۰۰۴

این دو پژوهشگر، علاقه کارآفرینانه را بر اساس علاقه دانشجو به ایجاد کسب و کار در رشته تخصصی مرتبط یا غیر مرتبط تعریف کرده‌اند. اما دانش کارآفرینانه برحسب دانش آنها از راه‌اندازی یا مدیریت کسب و کار اندازه‌گیری کردند. همچنین وانگ و نگ میزان خطرپذیری دانشجویان را با طرح عبارت «ریسک شکست، مسأله مهمی برای من است» اندازه‌گیری کردند. در این پژوهش بر اساس نتایج نظرسنجی ۶۱ درصد دانشجویان اظهار داشتند که «ریسک شکست، مسأله مهمی برای من است». این امر بدین معنا است که آنها تمایل به خطرپذیری ندارند [۷].

سرانجام در مطالعه دیگری، شش ویژگی توفیق‌طلبی، کانون کنترل درونی، تمایل به خطرپذیری، تحمل ابهام، نوآوری و اعتماد به نفس دانشجویان دو دانشگاه ترکیه ($n = 400$) از راه‌های نظرسنجی ارزیابی شده‌است (جدول شماره ۴).

جدول ۴ نتایج آزمون t

ردیف	ویژگی کارآفرینی	دانشجویان از نظر کارآفرینی		t محاسبه شده	سطح معناداری
		علاقه‌مند	غیرعلاقه‌مند		
۱	تمایل به خطرپذیری	۲/۲۵	۳/۶۰	۳/۴۵۹	۰/۰۰۱
۲	تحمل ابهام	۳/۴۵	۳/۵۸	۱/۱۳۹	۰/۳۱۲
۳	کانون کنترل درونی	۲/۹۵	۳/۲۶	۳/۶۸	۰/۰۰۱
۴	نیاز به موفقیت	۳/۳۹	۳/۶۹	۲/۶۷۴	۰/۰۰۶
۵	نوآوری	۳/۵	۴/۱	۳/۲۱۱	۰/۰۰۲
۶	اعتماد به نفس	۲/۹۸	۳/۰۹	۰/۷۳۸	۰/۴۷۹

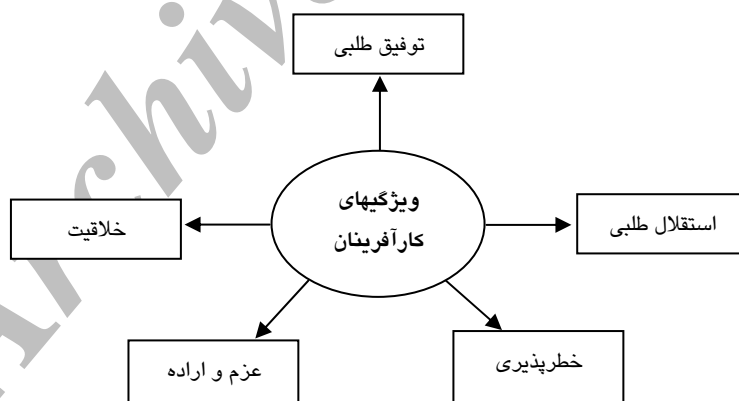
Source: Gurol and Atsan, ۲۰۰۶.

مطابق جدول مزبور، نتایج آزمون t نشان می‌دهد که بجز تحمل ابهام و اعتماد به نفس، بقیه ویژگیهای کارآفرینی در دو گروه از دانشجویانی که برای ایجاد کسب و کار کارآفرینانه خود برنامه‌ریزی داشته‌اند (دانشجویان علاقه‌مند به کسب و کار) و گروهی که چنین برنامه‌ریزی‌ای نداشته‌اند (گروه دوم) تفاوت معناداری با هم دارند. دانشجویان گروه اول

(شامل ۱۸ درصد پاسخ‌دهندگان) دارای مشخصات تمایل به خطرپذیری بالا، کانون کنترل درونی، نیاز شدید موفقیت‌طلبی و نوآوری بالا بودند [۲۱].

البته واقعیت این است که هر یک از مشخصه‌های رفتاری کارآفرینان را می‌توان به وسیله آموزش تقویت کرد. برای مثال، هنس مارک^۱ نشان داده که اجرای برنامه آموزش کارآفرینی به مدت ۹ ماه بر نیاز موفقیت و مرکز کنترل درونی افراد تاثیر داشته‌است. وی دو گروه آزمایشی (n=۹, n=۱۰) و نیز دو گروه کنترل (n=۱۹, n=۳۲) را برای انجام آزمایش تحقیقی خود تشکیل داد. هر چهار گروه، مرکب از دانشجویان دختر و پسر بوده‌اند. پس از پایان دوره آموزش کارآفرینی، نیاز به موفقیت و کنترل درونی گروه‌های آزمایش به عنوان نتیجه مشارکت در آموزش، افزایش معنادار داشت، در حالی که هیچ تغییری در گروه‌های کنترل مشاهده نشده بود [۱۵].

بهر حال با بررسی پیشینه تحقیق می‌توان دریافت که تمایل به خطرپذیری، کانون کنترل درونی (عزم و اراده)، نیاز توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی و تمایل به خلاقیت در اکثر تحقیقات مطرح بوده‌است. از این رو، در این پژوهش، مدل ارائه شده توسط مؤسسه توسعه کارآفرینی هند، برای ارزیابی ویژگی‌های پنجگانه کارآفرینی دانشجویان به کار گرفته شده‌است [۱۱]. نمودار شماره ۱ مدل مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد.

نمودار ۱ مدل مفهومی تحقیق

1. Hansmark

۵- اهداف و سؤالات پژوهشی

هدف اصلی این تحقیق، ارزیابی هر یک از ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی نزد دانشجویان دانشگاه مازندران است. بنابراین، مطابق مدل مفهومی، اهداف فرعی عبارتند از:

• سنجش ویژگی توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، تمایل به خلاقیت، خطرپذیری و عزم و اراده دانشجویان دانشگاه مازندران،

• مقایسه امتیاز ویژگی توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، تمایل به خلاقیت، خطرپذیری و عزم و اراده دانشجویان دانشگاه مازندران با استانداردهای پیشنهادی مؤسسه توسعه کارآفرینی هند،

• ارزیابی رفتار کلی کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه مازندران،

• اولویت‌بندی هر یک از ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران.

با توجه به اهداف فوق، سؤالات پژوهشی عبارتند از:

۱- آیا دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی توفیق‌طلبی هستند؟

۲- آیا دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی استقلال‌طلبی هستند؟

۳- آیا دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی خطرپذیری هستند؟

۴- آیا دانشجویان دانشگاه مازندران دارای تمایل به خلاقیت هستند؟

۵- آیا دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی عزم و اراده هستند؟

۶- روش‌شناسی تحقیق

با توجه به مسأله تحقیق که مبتنی بر نظرسنجی از دانشجویان درباره ویژگیهای کارآفرینی است، از روش تحقیق پیمایشی استفاده می‌شود. به طور معمول، پژوهشگران به کمک تحقیق پیمایشی واقعیتهای زندگی مردم، باورها، عقاید، نگرشها، انگیزش و رفتار افراد را مورد توجه قرار می‌دهند.

از طرف دیگر، جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه دانشجویان دانشگاه مازندران است که در هنگام جمع‌آوری اطلاعات، حجم آن برابر ۷۲۰۲ بوده است. در این پژوهش، همانند مطالعه وانگ و ونگ، در حدود ۴۰ درصد جامعه آماری برابر ۲۸۴۳ به عنوان نمونه آمار براساس روش نمونه‌گیری ساده انتخاب شدند. این نمونه آماری، شامل ۵۶/۳ درصد دانشجویان دانشکده علوم انسانی ($n=1600$)، ۲۲/۸ درصد دانشجویان دانشکده علوم پایه ($n=647$)،

۱۴/۳ درصد دانشجویان کشاورزی ($n=407$) و ۶/۶ درصد دانشجویان دانشکده هنر و معماری ($n=189$) بوده است.

۷- ابزار اندازه‌گیری، اعتبار و روایی آن

در این تحقیق برای تدوین پرسشنامه پژوهشی از تست استاندارد جامع کارآفرینی استفاده گردیده است.^۱ برخی از عبارات این پرسشنامه با توجه به شرایط بومی و فرهنگی کشور از لحاظ جمله‌بندی و ظاهری اصلاح شده است. پرسشنامه تحقیق، علاوه بر سؤالات جمعیت‌شناختی، شامل ۵۴ عبارت بوده که به صورت مقیاس مخالف - موافق پاسخ داده می‌شد. اگر پاسخ‌دهنده‌ای با عبارت مورد نظر موافق باشد، امتیاز یک، و در غیر این صورت، امتیاز صفر به آن تعلق می‌گیرد. البته بجز نیاز به استقلال‌طلبی که از طریق ۶ عبارت سنجیده می‌شد، بقیه خصیصه‌ها هر کدام به واسطه ۱۲ گویه اندازه‌گیری شده است. بنابراین، همان طور که جدول شماره ۵ نشان می‌دهد تنها بعد استقلال‌طلبی دارای حداکثر ۶ امتیاز و میانگین ۴ است و بقیه دارای امتیاز حداکثر ۱۲ و میانگین ۸ یا ۹ هستند [۱۱، ص ۳۱۵].

برای سنجش اعتبار ابزار اندازه‌گیری، مانند پرسشنامه، شیوه‌های متعددی توسط صاحب‌نظران ارائه شده که روش آلفا کرونباخ از رایجترین آنها است. بر اساس روش مزبور و به کمک نرم افزار SPSS، اعتبار پرسشنامه ۶۲ درصد برآورد گردیده که ضریب پایایی قابل قبولی است. البته همان طور که جدول شماره ۵ نشان می‌دهد، در صورت حذف مقیاسهای توفیق‌طلبی و عزم و اراده، ضریب اعتبار پرسشنامه از ۶۲ درصد به ۵۴ درصد کاهش می‌یابد، در حالی که با حذف مقیاس استقلال‌طلبی، اعتبار پرسشنامه با کاهش بسیار کمی به ۶۱ درصد می‌رسد. بنابراین با حذف هیچ کدام از مقیاس پنجگانه، اعتبار پرسشنامه افزایش نمی‌یابد. به عبارت دیگر، هر یک از ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی از اعتبار کافی برخوردار است.

۱. این پرسشنامه توسط مؤسسه توسعه کارآفرینی در هند طراحی گردیده است.

جدول ۵ حداکثر و میانگین نمره هر یک از ویژگیهای کارآفرینی

ردیف	ویژگی	حداکثر نمره	نمره قابل قبول	آلفای کرونباخ در صورت حذف مقیاس
۱	توفیق‌طلبی	۱۲	۹	۰/۵۴۷
۲	استقلال‌طلبی	۶	۴	۰/۶۱۱
۳	تمایل به خلاقیت	۱۲	۸	۰/۶۰۶
۴	ریسک‌پذیری	۱۲	۸	۰/۵۲۶
۵	عزم و اراده	۱۲	۸	۰/۵۴۵

علاوه بر این، ابزار اندازه‌گیری باید دارای روایی باشد. در مطالعه حاضر با توجه به اینکه پرسشنامه استاندارد و جامع کارآفرینی به کار گرفته شده، پرسشنامه پژوهشی از روایی منطقی کافی برخوردار است. از طرف دیگر برای تعیین روایی (وابسته به معیار یا ملاک) از آزمون «تی» (t) و تکنیک تحلیل ممیزی استفاده شده که نتایج آنها در ادامه ارائه می‌شود. ابزار اندازه‌گیری هنگامی از روایی ملاک برخوردار است که بتواند افرادی را که اساساً با هم تفاوت دارند از یکدیگر تفکیک کند. برای این منظور با توجه به میانگین امتیاز کارآفرینی که برابر ۳۷ است، پاسخ‌دهندگان به دو گروه دانشجویان کارآفرین و غیر کارآفرین تقسیم شد، میانگین آنها مورد مقایسه قرار می‌گیرد. مطابق جدول ذیل، میانگین گروه دانشجویان کارآفرین (دانشجویانی که امتیاز ویژگی کارآفرینی‌شان بیش از ۳۷ است) برابر ۳۹/۶۹ بوده و میانگین امتیاز مزبور در خصوص گروه دانشجویان غیر کارآفرین معادل ۲۹/۸۹ است.

جدول ۶ نتیجه آزمون میانگین دو گروه مستقل

گروه	تعداد	میانگین	«t» محاسبه شده	سطح معناداری	نتیجه
کارآفرین	۵۹۰	۳۹/۶۷	-۶۴/۸۵۸	۰/۰۰۰	رد فرض تساوی میانگین امتیاز خصیصه کارآفرینی گروه دانشجویان کارآفرین و غیر کارآفرین
غیر کارآفرین	۲۲۵۳	۲۹/۸۹			

همان طور که جدول مزبور نشان می‌دهد سطح معناداری آزمون برابر ۰/۰۰۰ است که کمتر از میزان خطای ۵ درصد است. لذا با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار داشت که میانگین دو گروه دانشجویان کارآفرین و غیرکارآفرین با همه برابر نبوده، تفاوت معناداری با هم دارند.

از طرف دیگر می‌توان با استفاده از تکنیک تحلیل ممیزی به بررسی روایتی همزمان ابزار اندازه‌گیری پرداخت. همان طور که در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌شود مطابق نتیجه آزمون تحلیل ممیزی، از تعداد ۲۲۵۳ نفر پاسخ‌دهنده که غیرکارآفرین شناسایی شده‌اند، تعداد ۱۹۱۵ نفر درست در گروه کارآفرین قرار گرفته و تنها ۳۳۸ نفر از آنها به طور نادرست در این گروه طبقه‌بندی شده‌اند. در حالی که ۱۰۰ درصد اعضای گروه دانشجویان کارآفرین به طور دقیق در گروه ذریبط قرار گرفته‌اند. به طور کلی در ۸۸ درصد موارد، گروه‌بندی پاسخ-دهندگان به درستی انجام شده است. به عبارت دیگر، روایتی همزمان پرسشنامه تحقیق برابر ۸۸ درصد است (روایتی اصلی) که روایتی بسیار بالایی است.

جدول ۷ نتیجه طبقه‌بندی گروهها

کل	عضویت در گروه پیش‌بینی شده		گروه	
	کارآفرین	غیر کارآفرین		
۲۲۵۳	۳۳۸	۱۹۱۵	غیر کارآفرین	تعداد
۵۹۰	۵۹۰	۰	کارآفرین	
۱۰۰	۱۵	۸۵	غیر کارآفرین	درصد
۱۰۰	۱۰۰	۰	کارآفرین	

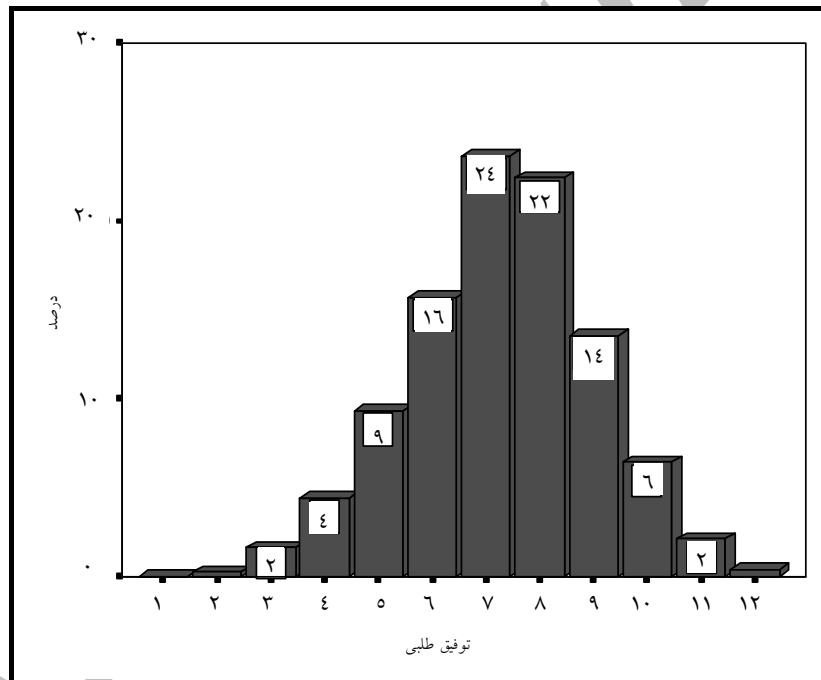
۸- تجزیه و تحلیل ویژگیهای رفتاری کارآفرینی دانشجویان

در این بخش از مقاله به بررسی جزئیات هر یک از مشخصات پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان پرداخته می‌شود.

۸-۱- بررسی تفصیلی انگیزه توفیق‌طلبی دانشجویان

بر اساس نتایج حاصل، میانگین نیاز توفیق‌طلبی دانشجویان برابر ۷/۲۴ و کمتر از میانگین

قابل قبول (یعنی امتیاز ۹) است. همان طور که نمودار شماره ۲ نشان می‌دهد در حدود ۱۴ درصد دانشجویان، امتیاز توفیق‌طلبی‌شان برابر ۹ است و ۶ درصدشان دارای امتیاز ۱۰ هستند. به طور کلی تنها در حدود ۲۲/۵ درصد دانشجویان از ویژگی توفیق‌طلبی برخوردارند. به عبارت دیگر، تنها ۲۲/۵ درصد دانشجویان دارای نشانه‌های رفتاری توفیق‌طلبی، مانند عدم تمایل به انجام کارهای روزمره، انجام کارهای چالشی و آینده‌گراییند. بررسی دقیق نشانه‌های رفتاری توفیق‌طلبی، اطلاعات قابل تأملی را ارائه می‌کند.

نمودار ۲ توزیع امتیاز توفیق‌طلبی دانشجویان دانشگاه مازندران

همان طور که جدول شماره ۸ نشان می‌دهد ۵۷/۴ درصد پاسخ‌دهندگان (معادل ۱۶۲۱ نفر) اظهار کرده‌اند «که اگر حقوق مناسبی داشته باشم ولی کارهای روزمره و بدون زحمت باشد، راضی هستم». بی‌تردید چنین کسانی دارای انگیزه توفیق‌طلبی نیستند. اصولاً

کارآفرینان به وضع موجود حتی با داشتن درآمد مناسب راضی نمی‌شوند و همواره درصد انجام فعالیت‌های غیریکنواختند. اما خوشبختانه ۹۰/۵ درصد مشارکت کنندگان اعلام داشته‌اند «کارهایی را دوست دارم که تواناییهای مرا افزایش می‌دهند، نه آنهایی که به آسانی قابل انجامند». همچنین ۸۱/۲ درصد آنها اظهار داشته‌اند «بیشتر به آینده فکر می‌کنند، نه به حال گذشته».

جدول ۸ شاخصهای توفیق توفیق‌طلبی دانشجویان

ردیف	شاخص	مقیاس			
		موافق		مخالف	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	اگر حقوق مناسبی داشته باشم ولی کارهایم روزمره و بدون زحمت باشد، راضی هستم.	۱۶۲۱	۵۷/۴	۱۲۰۱	۴۲/۶
۲	کارهایی را دوست دارم که تواناییهای مرا افزایش می‌دهند نه آنهایی که به آسانی قابل انجام هستند.	۲۵۶۱	۹۰/۵	۲۷۰	۹/۵
۳	من بیشتر به حال و گذشته فکر می‌کنم تا به آینده	۵۳۰	۱۸/۸	۲۲۸۳	۸۱/۲
۴	اگر شخصی سرقول خود عمل نکند، ناراحت و از او منزجر می‌شوم.	۲۱۵۱	۷۶/۲	۶۷۳	۲۳/۸
۵	دوست دارم به عنوان عضو گروه، روی مسئله‌ای کار کنم تا اینکه خود مسئول آن کار باشم.	۱۸۵۸	۶۶/۰	۹۵۴	۳۴/۰
۶	برای انجام کارهای ویژه، صبح زود بیدار می‌شوم، تادیر هنگام کار می‌کنم، و گاهی غذا خوردن را فراموش می‌کنم.	۱۳۷۲	۴۸/۹	۱۴۳۲	۵۱/۱
۷	معمولاً وقتی کسی با نظر من مخالفت کند، از خود دفاع می‌کنم.	۲۲۸۱	۸۰/۶	۵۰	۱۹/۴
۸	هنگامی که برای انجام کاری برنامه‌ریزی می‌کنم، همیشه تقریباً مطابق برنامه عمل می‌کنم.	۱۷۸۸	۶۳/۴	۱۳۴	۳۶/۶
۹	خوب انجام دادن کار، مهمتر از تلاش برای راضی کردن دیگران است.	۲۵۲۱	۸۹/۳	۳۰۲	۱۰/۷
۱۰	مایلم با فردی کار کنم که او را دوست داشته باشم، هر چند در کار خود خیره نباشد.	۱۳۹۴	۴۹/۵	۱۴۳۲	۵۰/۵
۱۱	در رقابت و مسابقه بیشتر به نتایج پیروزی فکر می‌کنم تا به پیامدهای شکست.	۲۱۳۰	۷۵/۹	۶۷۶	۲۴/۱
۱۲	استراحت در تعطیلات برایم خوشایند است.	۲۲۱۰	۷۸/۶	۶۰۰	۲۱/۴

از این رو دانشجویان مشارکت‌کننده در این تحقیق آینده‌نگر هستند. آینده‌نگری می‌تواند زمینه مساعدی برای ایجاد و توسعه چشم‌انداز کارآفرینانه برای دانشجویان باشد. همچنین ۸۹/۳ درصد دانشجویان، «خوب انجام دادن کارها را مهمتر از تلاش برای راضی کردن دیگران می‌دانند». از سوی دیگر ۷۵/۹ درصدشان «در رقابت و مسابقه به کسب موفقیت و پیروزی می‌اندیشند تا پیامدهای ناکامی و شکست». این رفتارها و اعمال، حاکی از برخورداری از نیاز توفیق‌طلبی است. همچنین مطابق جدول مزبور، ۷۸/۶ درصد پاسخگویان اظهار کردند که «استراحت در تعطیلات برای‌شان خوشایند است».

اما واقعیت این است که وقت‌کشی و عدم بهره‌برداری اثربخش از وقت می‌تواند شکستهای جبران‌ناپذیری برای کارآفرینان بالقوه فراهم آورد. دستیابی به موفقیت، بدون سخت‌کوشی و تلاش میسر نیست. به همین دلیل ۵۱ درصد دانشجویان اعلام کرده‌اند که «برای انجام کارهای ویژه صبح زود بیدار نمی‌شوند تا دیر هنگام کار نمی‌کنند و غذا خوردن را فراموش نمی‌کنند». از طرف دیگر، اکثر پاسخ‌دهندگان (۶۶ درصد) گفته‌اند که بیشتر دوست دارند به عنوان عضو گروه بر روی مسئله کار کنند تا اینکه خودشان مسئول انجام آن باشند. این گونه اظهارات می‌تواند حاکی از فقدان نیاز توفیق‌طلبی در بین آنها باشد، اما به منظور تصمیم‌گیری کلی در خصوص اینکه آیا دانشجویان دانشگاه مازندران از ویژگی توفیق‌طلبی برخوردار هستند یا نه باید به نتایج آزمون میانگین توجه شود.

جدول ۹ نتایج آزمون میانگین ویژگی توفیق‌طلبی دانشجویان

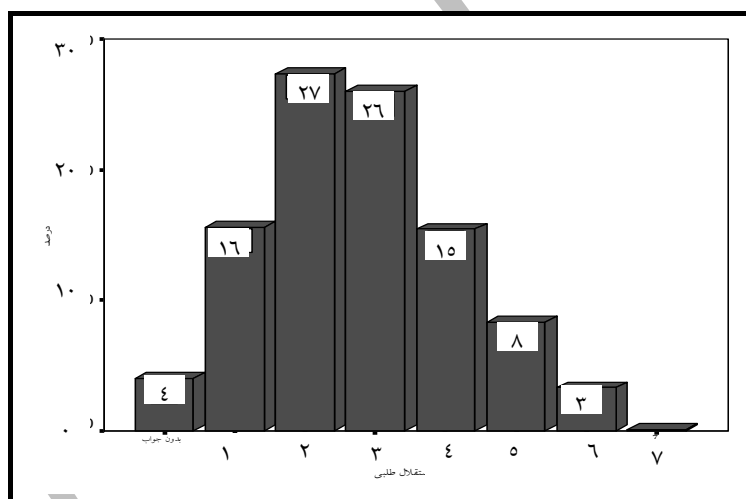
میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	«t» محاسبه شده	سطح معناداری	ارزش آزمون	برآورد فاصله‌ای	
						حد پایین	حد بالا
۷/۲۴	۱/۷۳	۳/۲۵	-۵۴/۳۶۴	۰/۰۰۰	۹	-۱/۸۳	-۱/۷۰

مطابق جدول شماره ۹ تفاوت معناداری بین میانگین توفیق‌طلبی دانشجویان ($\bar{X} = 7/24$) با حداقل میانگین قابل قبول $\mu = 9$ وجود دارد. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کوچکتر

از میزان خطای ۵ درصد بوده و هر دو دامنه برآورد فاصله‌ای، منفی است با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار کرد که دانشجویان این دانشگاه دارای ویژگی توفیق‌طلبی نیستند.

۹- بررسی تفصیلی ویژگی استقلال‌طلبی دانشجویان

بر اساس نتایج حاصل، متوسط نیاز استقلال‌طلبی دانشجویان به عنوان یکی از مهمترین ویژگی‌های کارآفرینان با انحراف معیار $1/40$ ، برابر $2/72$ است که بسیار پایینتر از میانگین قابل قبول (امتیاز ۴) است. البته همان گونه که نمودار شماره ۳ نشان می‌دهد، در حدود ۴۵ درصد دانشجویان دارای امتیاز استقلال‌طلبی کمتر از ۲ هستند. بر همین اساس تنها ۲۸ درصد دانشجویان مورد بررسی دارای خصیصه استقلال‌طلبی هستند، زیرا امتیاز بالای ۴ کسب کرده‌اند.

نمودار ۳ توزیع امتیاز ویژگی استقلال‌طلبی دانشجویان

اما جدول شماره ۱۰ اطلاعات تفصیلی را درباره این ویژگی ارائه می‌کند. مطابق جدول مزبور، ۷۷/۸ درصد پاسخگویان اعلام داشته‌اند که «دوست دارم کارهای جدید و غیرمعمول انجام دهم» و ۲۲/۲ درصد «علاقه‌ای به انجام کارهای جدید و غیر معمول ندارم». ۶۶/۷

درصد مشارکت‌کنندگان «دوست ندارند کارها را به طریقی که خود صلاح می‌دانند انجام دهند و برای تفکر دیگران اهمیتی قائلند».

اما واقعیت این است که کارآفرینان چندان به طرز فکر دیگران به خودشان توجهی ندارند و عموماً کارها را به طریقی که خود تشخیص می‌دهند، به انجام می‌رسانند. از این رو، اکثر دانشجویان پاسخ‌دهنده (معادل ۶۶/۷ درصد) از این ویژگی کارآفرینان بی‌بهره‌اند، اما در مقابل، کارآفرینان علاقه به انجام کارهای نوین و غیر معمول دارند.

از طرف دیگر، کسانی که ویژگی استقلال‌طلبی دارند، به ندرت به کمک دیگران نیازمند می‌شوند. چنین افرادی علاقه دارند که خودشان کارها را به تنهایی به سرانجام برسانند. در حالی که از جدول شماره ۱۰ چنین بر می‌آید که دانشجویان «به طور عمده وابسته دیگران هستند»، برای اینکه در حدود ۶۱ درصد آنها اظهار کرده‌اند «هنگامی که کاری را در دست می‌گیرم به کمک دیگران نیاز پیدا می‌کنم».

جدول ۱۰ شاخص‌های ویژگی استقلال‌طلبی دانشجویان

ردیف در پرسشنامه	شاخص	مقیاس	
		موافق	مخالف
		تعداد	درصد
۳	دوست ندارم کارهای جدید و غیر معمول انجام دهم.	۶۲۸	۲۲/۲
۱۲	دوست دارم کارها را به طریقی که خود صلاح می‌دانم انجام دهم و اهمیتی به تفکر دیگران نمی‌دهم.	۹۳۸	۲۳/۳
۲۱	هنگامی که عضو گروهی هستم از اینکه رهبری را به دیگران بسپارم، خوشحال می‌شوم.	۱۲۷۱	۴۵/۴
۳۰	هنگامی که کاری را در دست می‌گیرم به ندرت به کمک نیاز پیدا می‌کنم و از دیگران کمک نمی‌خواهم.	۱۱۰۲	۳۹/۱
۳۹	آنچه از من انتظار می‌رود، انجام می‌دهم و دستورها را دنبال می‌کنم.	۱۹۷۱	۷۰/۲
۴۸	مردم فکر می‌کنند من خودرأی هستم.	۱۰۸۰	۳۸/۵

همچنین نکته دیگر در این زمینه مربوط به پیروی از انتظارات و دستورات دیگران است که برخلاف روحیه استقلال‌طلبی است. اما از اطلاعات موجود در جدول مزبور چنین بر

می‌آید که ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان معمولاً براساس انتظارات دیگران عمل کرده، به طور کلی، دستورات آنها را انجام می‌دهند. از این رو ۶۱/۵ پاسخ‌دهندگان، خویشتن را خودرأی ارزیابی نکرده‌اند، در حالی که کسانی که ویژگی استقلال‌طلبی دارند، تا حدودی خودرأی بوده، تحت تاثیر نظر دیگران واقع نمی‌شوند.

اما در نهایت برای تصمیم‌گیری در خصوص اینکه آیا دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی استقلال‌طلبی هستند یا نه، از نتایج آزمون میانگین بهره‌برداری می‌شود. نتایج جدول شماره ۱۱ حاکی از آن است که تفاوت معناداری بین میانگین استقلال‌طلبی دانشجویان ($\bar{X}=7/24$) با حداقل میانگین قابل قبول ($\mu=4$) وجود دارد.

جدول ۱۱ نتایج آزمون میانگین ویژگی استقلال‌طلبی دانشجویان

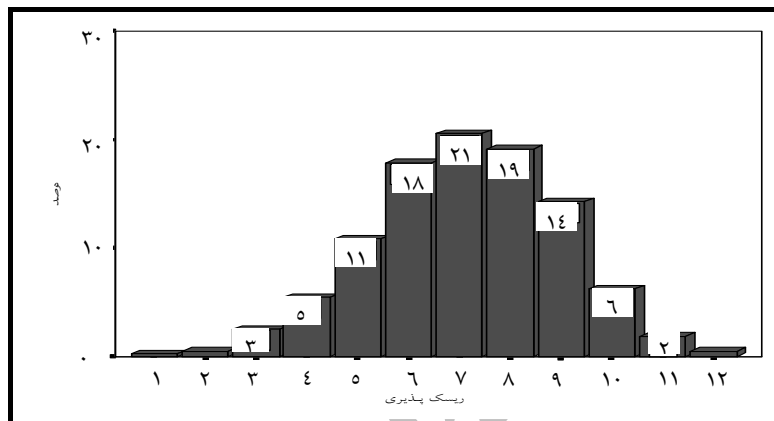
میانگین	انحراف معیار	«t» محاسبه شده	سطح معنادار	میزان خطا	ارزش آزمون	برآورد فاصله‌ای	
						حد پایین	حد بالا
۲/۷۲	۱/۴۰	-۴۸/۶۸۹	۰/۰۰۰	۰/۰۵	۴	-۱/۲۳	-۱/۲۳

برای اینکه سطح معناداری آزمون کوچکتر از میزان خطای ۵ درصد بوده و هر دو دامنه برآورد فاصله‌ای منفی است، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار کرد که دانشجویان این دانشگاه دارای ویژگی استقلال‌طلبی نیستند.

۱۰- بررسی تفصیلی ویژگی خطرپذیری دانشجویان

خطرپذیری جزء لاینفک فعالیت‌های کارآفرینی است. نتیجه مطالعه بروک هاوس (۱۹۸۰) در خصوص ۳۱ نفر کارآفرین نشان می‌دهد که اکثر کارآفرینان ۳ ماه قبل از انجام مطالعه مزبور، کار برای کارفرما را رها کرده و در زمان مطالعه، خود صاحب یک فعالیت مخاطره-آزمین بوده‌اند [۱]. همه کارآفرینان واقعی، تمایل به خطرپذیری داشته، از تحمل ابهام بی‌الایی برخوردار هستند. برای مثال، ارنستو اشمیت می‌گوید: «هنگامی که من شغلم را ترک کردم، برای ۴ ماه هیچ درآمدی نداشتم. من می‌باید برای کسب و کار جدیدم وام می‌گرفتم و فکر می‌کردم که میز کارم را نیز بفروشم. من باید پول فراهم می‌کردم» [۱۴، ص ۳۳].

نمودار شماره ۴ توزیع امتیاز خطرپذیری دانشجویان دانشگاه مازندران را نشان می‌دهد. مطابق نمودار مزبور، ۱۹ درصد از دانشجویان دارای امتیاز خطرپذیری ۸، ۱۴ درصد دارای امتیاز ۹ و ۶ درصد دارای امتیاز خطرپذیری ۱۰ هستند.

نمودار ۴ توزیع ویژگی ریسک‌پذیری دانشجویان

از طرف دیگر، مطابق جدول شماره ۱۲، ۸۰ درصد پاسخ‌دهندگان «ترجیح می‌دهند که کار ثابت، درآمد معقول و امنیت شغلی داشته باشند تا اینکه در شغلی فعالیت کنند که در صورت عملکرد ضعیف، آن را از دست بدهند». از طرف دیگر، ۷۸/۵ درصد آنها اظهار داشته‌اند که «قبل از اینکه بخواهند تصمیمی بگیرند، دوست دارند تمام حقایق را بدانند اگر چه مدت زیادی هم طول بکشد». چنین ویژگی‌هایی بیانگر فقدان روحیه خطرپذیری در آنها است.

تأمل در جدول مزبور بیانگر وجود برخی از نشانه‌های خطرپذیری در دانشجویان است. برای مثال در حدود ۵۵/۵ درصد پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که هنگام تعیین اهداف فعالیت‌های خود ترجیح می‌دهند هدف‌های سخت را انتخاب کنند. همچنین در حدود ۶۲ درصد دانشجویان اظهار کرده‌اند «اگر برای انجام کاری پول‌ساز، نیاز به پول داشته باشند، ترجیح می‌دهند آن را قرض کنند تا قادر به انجام آن کار شوند». به همین دلیل ۶۹ درصد آنها بیان کرده‌اند که «ترجیح می‌دهند فرصتهایی را انتخاب کنند که شرایط بهتری را برای‌شان به

وجود می‌آورند تا اینکه کاری را انجام دهند که صرفاً از آن لذت می‌برند».

جدول ۱۲ شاخصهای ویژگی ریسک‌پذیری دانشجویان

ردیف	شاخص	مقیاس			
		موافق		مخالف	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	هنگام تعیین هدفهای فعالیتهای خود ترجیح می‌دهم هدفهای سخت را انتخاب کنم.	۱۲۶۶	۴۴/۵	۱۵۴۹	۵۵/۵
۲	ترجیح می‌دهم کار ثابت، درآمد معقول و امنیت شغلی داشته باشم تا اینکه در شغلی فعالیت کنم که در صورت عملکرد ضعیف آن را از دست بدهم.	۲۲۸۵	۸۰/۴	۵۳۹	۱۹/۱
۳	اگر برای انجام کاری پول ساز، نیاز به پول داشته باشم، ترجیح می‌دهم آن را قرض کنم تا قادر به انجام آن کار شوم.	۱۷۳۶	۶۱/۶	۱۰۸۰	۳۸/۴
۴	قبل از اینکه بخواهم تصمیمی بگیرم، دوست دارم تمام حقایق را بدانم اگر چه مدت زیادی هم طول بکشد.	۲۴۷۱	۸۷/۵	۳۵۴	۱۲/۵
۵	ترجیح می‌دهم فرصتهایی را انتخاب کنم که شرایط بهتری را برای من به وجود می‌آورند تا اینکه کاری را انجام دهم که صرفاً از آن لذت می‌برم.	۱۹۶۰	۶۸/۹	۸۴۱	۲۹/۶
۶	چیزهایی که به آنها عادت کرده‌ام بهتر از چیزهایی است که برای من ناآشنا هستند.	۱۵۷۶	۵۶/۴	۱۲۱۶	۴۳/۶
۷	اگر یک میلیون ریال پول داشته باشم شرط‌بندی در مسابقات ورزشی را به خرید سهام شرکتها ترجیح می‌دهم.	۲۲۶	۸	۲۵۱۸	۹۲
۸	اگر احتمال موفقیت انجام کاری ۵۰-۵۰ باشد آن کار را انجام می‌دهم.	۲۳۱۰	۷۸/۸	۵۹۴	۲۱/۲
۹	اگر احتمال شکست وجود داشته باشد، ترجیح می‌دهم آن کار را انجام ندهم.	۱۳۶۸	۴۸/۴	۱۴۵۶	۵۱/۶
۱۰	قبل از اینکه تصمیم مهمی اتخاذ کنم، دوست دارم دیدگاههای موافق و مخالف را بررسی کنم.	۲۵۵۸	۹۰/۵	۲۶۹	۹/۵
۱۱	برای من سخت است تا از دیگران سؤال کنم به چه چیزی علاقه‌مندند.	۷۱۵	۲۵/۵	۲۰۸۷	۷۴/۵
۱۲	دوست دارم پروژه‌های مخاطره‌آمیز و جدید را آغاز کنم.	۲۰۶۲	۳۷/۷	۷۳۴	۲۶/۲

همچنین ۹۲ درصد پاسخ‌دهندگان تمایل دارند که «در صورت داشتن منابع مالی لازم، اقدام به خرید سهام کنند». چنین رفتاری، حاکی از خطرپذیری معقول فرد است. به همین دلیل ۳۷/۷ درصد مشارکت‌کنندگان «علاقه‌مند هستند که پروژه‌های مخاطره‌آمیز جدید را آغاز

کنند». البته نتیجه‌گیری کلی را می‌توان از طریق آزمون میانگین ارائه کرد. جدول شماره ۱۳ نتایج آزمون میانگین مزبور در خصوص ریسک‌پذیری دانشجویان دانشگاه را نشان می‌دهد.

جدول ۱۳ نتایج آزمون میانگین ویژگی ریسک‌پذیری دانشجویان

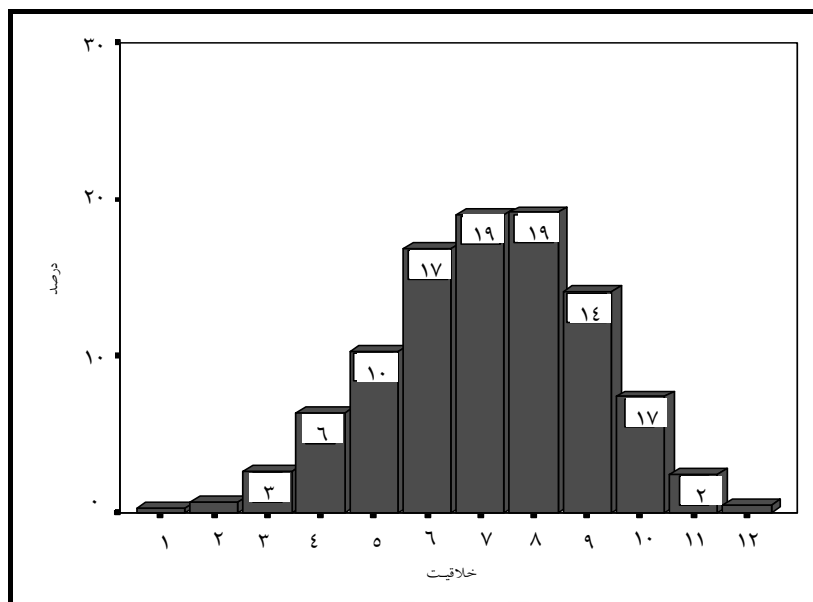
میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	«t» محاسبه شده	سطح معناداری آزمون	ارزش آزمون	برآورد فاصله‌ای %۹۵	
						حد پایین	حد بالا
۷/۰۷	۱/۸۶	۳/۴۹	-۲۶/۷۳۴	۰/۰۰۰	۸	-۱/۰۰	

مطابق جدول فوق، میانگین امتیاز ریسک‌پذیری برابر ۷/۰۷ و کوچکتر از ارزش آزمون ($\mu=8$) است. بنابراین با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کوچکتر از میزان خطا ($0/05 < 0/000$) بوده و هر دو دامنه برآورد فاصله‌ای منفی است با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار داشت که دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی ریسک‌پذیری نیستند.

۱۱- بررسی تفصیلی ویژگی خلاقیت دانشجویان

کارآفرینی، بدون خلاقیت و نوآوری تحقق پیدا نمی‌کند. هیسریچ (۲۰۰۲) کارآفرینی را فرایند خلق چیزی نو و با ارزش می‌داند. ارائه کالا یا خدمت جدید و ارزشمند، بدون بهره‌برداری از نیروی خلاقیت میسر نمی‌شود. بنابراین اگر انتظار این است که دانشجویان و دانش‌آموخته‌گان، کارآفرین شوند باید خلاق باشند [۱۸].

نمودار شماره ۵ توزیع درصد امتیاز خلاقیت دانشجویان را نشان می‌دهد. مطابق نمودار مزبور ۱۹ درصد دانشجویان دارای امتیاز خلاقیت ۸/۱۹ درصد دارای امتیاز ۷ و ۴۰ نفر از دانشجویان (معادل ۲ درصد) نیز دارای امتیاز ۱۱ هستند.

نمودار ۵ توزیع امتیاز خلاقیت دانشجویان

به طور معمول کسانی که از نیروی خلاقیت برخوردارند دارای ویژگی رؤیاپردازی نیز هستند. اما براساس جدول شماره ۱۴، ۵۵/۵ درصد پاسخ‌دهندگان بر این باورند که به‌ندرت خیال‌پردازی می‌کنند. بر همین اساس ۶۶ درصد پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که «حس زدن را دوست ندارند». چنین ویژگی‌هایی می‌تواند نشانه‌هایی از فقدان خلاقیت باشد. افراد خلاق می‌توانند در آن واحد چندین کار را انجام دهند، در حالی که تنها حدود ۲۰ درصد دانشجویان پاسخگو اعلام داشته‌اند که از این ویژگی برخوردارند.

از ویژگی‌های دیگر افراد خلاق این است که گرایش چندانی بر داشتن زندگی آرام و طبق برنامه ندارند، در حالی که ۸۸/۸ درصد مشارکت‌کنندگان اعلام کرده‌اند که «دوست دارند زندگی‌شان را سازماندهی کنند و به آرامی و طبق برنامه زندگی کنند». به همین دلیل، اکثر پاسخ‌دهندگان (معادل ۵۹ درصد) ترجیح می‌دهند که کارها را به روش معمول انجام دهند تا اینکه روش‌های جدید را تجربه کنند.

جدول ۱۴ شاخصهای ویژگی خلاقیت دانشجویان

ردیف	شاخص	مقیاس			
		موافق		مخالف	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	به‌ندرت در رؤیا فرو می‌روم.	۱۲۵۹	۴۴/۵	۱۵۷۰	۵۵/۵
۲	هر چند مجبورم با مشکلاتی روبه‌رو شوم اما مایلم درخصوص برخی مسائل اطلاعاتی را کسب کنم.	۲۶۳۵	۹۳/۱	۱۹۶	۶/۹
۳	حدس زدن را دوست ندارم.	۹۴۸	۳۳/۷	۱۸۶۹	۶۶/۳
۴	ترجیح می‌دهم که بتوانم چند کار خوب انجام بدهم تا اینکه تنها یک کار را کاملاً خوب و بی‌عیب و نقص به پایان برسانم.	۱۳۶۰	۴۸/۲	۱۴۶۳	۵۱/۸
۵	دوست دارم زندگی‌ام را سازماندهی کنم تا به آرامی و طبق برنامه زندگی نمایم.	۲۴۹۸	۸۸/۸	۳۱۴	۱۱/۲
۶	گاهی اوقات به قدری ایده‌های متنوع دارم که نمی‌دانم کدام را انتخاب کنم.	۱۹۶۳	۶۹/۹	۸۴۶	۳۰/۱
۷	برخی اوقات مردم ایده‌های مرا غیر عادی و دست نیافتنی می‌پندارند.	۱۳۴۲	۴۷/۷	۱۴۷۲	۵۲/۳
۸	مخالف ایجاد تغییرات در زندگی‌ام هستم.	۳۸۸	۱۳/۷	۲۴۳۶	۸۶/۳
۹	دیگران فکر می‌کنند که من خیلی سؤال می‌کنم.	۸۰۶	۲۸/۴	۲۰۱۷	۷۱/۶
۱۰	ترجیح می‌دهم کارها را به روش معمول انجام دهم تا اینکه راهها و روشهای جدید را تجربه کنم.	۱۶۵۵	۴۱	۱۱۵۰	۵۹
۱۱	می‌توانم در یک زمان چندین کار را انجام دهم.	۵۵۳	۱۹/۷	۲۲۶۰	۸۰/۳
۱۲	ترجیح می‌دهم زندگی یکنواختی داشته باشم تا اینکه خود را با تغییرات سازگار کنم.	۵۵۳	۱۹/۷	۲۲۶۰	۸۰/۳

البته با تأمل بیشتر در جدول زیر می‌توان نشانه‌هایی از وجود خلاقیت در دانشجویان را نیز مشاهده کرد. برای مثال، افراد خلاق، آقا و سرور تغییر هستند. از این رو، حدود ۷۲ درصد پاسخ‌دهندگان اعلام کرده‌اند که «مخالف ایجاد تغییرات در زندگی‌شان نیستند». همچنین افراد خلاق، دارای ویژگی ایده‌پردازی هستند و در حدود ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان نیز از چنین ویژگی‌ای برخوردارند. در واقع تنها ۳۰ درصد با این جمله اعلام

مخالفت کرده‌اند که گاهی اوقات به قدری ایده‌های متنوع داریم که نمی‌دانم کدام را انتخاب کنم» و نیز ۵۲ درصد (در برابر ۴۷ درصد) پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که مردم ایده‌های مرا غیرعادی و دست نیافتنی نمی‌پندارند که حاکی از نبود نیروی خلاقیت در آنها است. اما به طور کلی در خصوص تصمیم‌گیری درباره خلاقیت دانشجویان دانشگاه مازندران باید از آزمون میانگین استفاده شود که نتیجه آن در جدول زیر ارائه شده است.

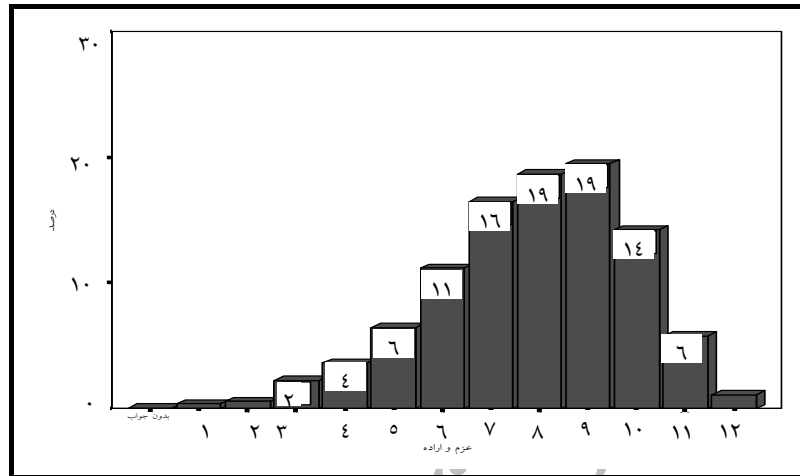
جدول ۱۵ نتایج آزمون میانگین خصیصه خلاقیت دانشجویان

میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	t محاسبه شده	سطح معناداری آزمون	ارزش آزمون	
					برآورد فاصله‌ای ۹۵٪	حد پایین
۷/۱۰	۱/۹۵	۳/۶۵	-۲۴/۶۸۶	۰/۰۰۰	۸	-۰/۸۳ -۰/۹۷

مطابق جدول فوق، میانگین امتیاز خلاقیت دانشجویان برابر ۷/۱۰ و کوچکتر از ارزش آزمون (امتیاز ۸) است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون، کوچکتر از میزان خطا است ($0/000 < 0/05$) و هر دو دامنه برآورد فاصله‌ای منفی است لذا با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار داشت که دانشجویان این دانشگاه دارای ویژگی خلاقیت نیستند.

۱۲- بررسی تفصیلی ویژگی عزم و اراده دانشجویان

کارآفرینان کسانی هستند که به قضا و قدر اعتقاد چندانی ندارند و بر زندگی‌شان کنترل دارند. به طور معمول، باور فرد نسبت به اینکه وی به رویدادهای بیرونی کنترل دارد و یا اینکه وقایع بر وی تسلط دارند را «کانون کنترل» می‌گویند. کارآفرینان دارای مرکز کنترل درونی بوده، از عزم و اراده قوی برخوردارند. آنها بر این باورند که حوادث بیرونی، خارج از کنترلشان نیست و خود حاکم بر سرنوشتشان هستند. مطالعه‌ای درباره ۳۱ کارآفرین نشان داد که کارآفرینان در مقایسه با مردم عادی، دارای مرکز کنترل درونی هستند. باورهای درونی کارآفرینان، آنان را از عموم مردم متمایز می‌کند، گرچه تفاوت آنها را از مدیران نشان نمی‌دهد، چرا که مدیران و کارآفرینان به انگیزش درونی تمایل دارند [۱۶، ص ۶۶]. از این رو دانشجویان کارآفرین نیز طبق معمول باید از ویژگی عزم و اراده قوی برخوردار باشند.

نمودار ۶ توزیع ویژگی عزم و اراده دانشجویان

مطابق نمودار شماره ۶، امتیاز عزم و اراده ۱۱ درصد دانشجویان برابر ۶ بوده، ۱۹ درصد دارای امتیاز ۸ و ۱۴ درصد نیز دارای امتیاز عزم و اراده ۱۱ هستند. همان طور که نمودار مزبور نشان می‌دهد چولگی این متغیر به سمت راست است. این امر بدان معنا است که دانشجویان از امتیاز بالای عزم و اراده برخوردار هستند.

البته جدول شماره ۱۵ اطلاعات دقیقتری در خصوص ویژگی عزم و اراده ارائه می‌کند. مطابق جدول مزبور در حدود ۸۱ درصد دانشجویان مشارکت‌کننده در این پژوهش اظهار داشته‌اند که «افراد لایق ناموفق کسانی‌اند که از فرصتها استفاده نمی‌کنند» و همچنین پاسخ‌دهندگان به بدبیری و بداقبالی اعتقادی ندارند، به طوری که حتی ۷۵ درصدشان اعتقاد دارند که کسب موفقیت کمتر به اقبال بستگی دارد.

به همین ترتیب ۸۶ درصد پاسخ‌دهندگان بر این باورند که آن قدر اراده دارند که بتوانند در شرایط فعلی‌شان تغییر ایجاد کنند. آنها از انجام کار به دلیل مواجه شدن با مشکل منصرف نمی‌شوند. سرانجام ۶۶/۵ درصد پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که «به دلیل سخت‌کوشی، هر چه از زندگی می‌خواهند، به دست می‌آورند».

این نتیجه‌گیری را می‌توان از طریق آزمون میانگین به طور کلی‌تر بررسی کرد. جدول شماره

۱۶ نتایج آزمون میانگین خصیصه عزم و اراده دانشجویان دانشگاه مازندران را نشان می‌دهد.

جدول ۱۶ شاخص‌های ویژگی عزم و اراده دانشجویان

ردیف	شاخص	مقیاس			
		موافق		مخالف	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	افراد لایق که موفق نمی‌شوند، آنهایی هستند که از فرصتها استفاده نکرده‌اند.	۲۲۹۷	۸۰/۶	۵۴۸	۱۹/۴
۲	بسیاری از موقعیتهای بدی که مردم گرفتار آنها می‌شوند به دلیل بداقبالی و بدشانسی است.	۶۷۶	۲۴/۰	۲۱۴۴	۷۶/۰
۳	مردم عموماً به آنچه که استحقاقش را دارند، دست می‌یابند.	۱۴۴۲	۵۱/۰	۱۳۸۴	۴۹/۰
۵	تا هنگامی که در مکان و زمان مناسب قرار نگیرم، موفق نمی‌شوم.	۱۶۰۶	۷۵/۵	۱۱۸۸	۲۴/۵
۶	به نظر من، کسب هدف کمتر به اقبال و شانس بستگی دارد.	۲۱۳۶	۷۵/۶	۶۸۹	۲۴/۴
۷	شکست اشخاص به‌ندرت در نتیجه ضعف و درک نکردن صحیح آنها از موقعیت است.	۹۷۴	۳۵/۱	۱۸۰۳	۶۴/۹
۸	تلاش من هیچ تغییری در شرایط فعلی‌ام به وجود نمی‌آورد.	۳۹۶	۱۴/۰	۲۴۴۰	۸۶/۰
۹	اگر در انجام کاری با مشکل مواجه شوم، آن را رها می‌کنم و به سراغ کار دیگری می‌روم.	۷۳۱	۲۶/۱	۲۰۷۴	۷۳/۹
۱۰	اگر افراد بالا دست خود را راضی کنم به آنچه که از زندگی می‌خواهم، می‌رسم.	۱۱۵۶	۴۱/۱	۱۶۵۸	۵۸/۹
۱۱	موفقیت از سخت‌کوشی حاصل می‌شود و ارتباطی با شانس و خوش اقبالی ندارد.	۲۲۱۰	۷۸/۳	۶۱۴	۲۱/۷
۱۲	معتقدم که آنچه در زندگی برای من رخ می‌دهد از طرف دیگران تعیین می‌شود.	۳۰۳	۱۰/۸	۲۵۰۰	۸۹/۲
۱۳	من هرچه از زندگی بخواهم به دست می‌آورم، زیرا در راه آن سخت کار می‌کنم.	۱۸۵۹	۶۶/۵	۹۳۷	۳۳/۵

مطابق جدول شماره ۱۷ میانگین امتیاز ویژگی عزم و اراده برابر ۷/۸۰ است. گرچه سطح معناداری آزمون کوچکتر از میزان خطا است ($0/05 < 0/30$)، اما حد بالا و پایین برآورد

تفاوت میانگینها یکی مثبت و دیگری منفی است و لذا با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار کرد دانشجویان دانشگاه مازندران دارای خصیصه عزم واراده‌اند

جدول ۱۷ نتایج آزمون میانگین ویژگی عزم و اراده دانشجویان

میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	«t» محاسبه شده	سطح معناداری آزمون	برآورد فاصله‌ای ۹۵٪	
					حد پایین	حد بالا
۷/۸۰	۲/۰۳	۳/۸۱	-۵/۱۹۱	۸	-۰/۲۷	۰/۱۲

۱۳- ارزیابی کلی رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان

جدول شماره ۱۷ نتایج آزمون میانگین را در مورد امتیاز کلی کارآفرینی دانشجویان نشان می‌دهد. مطابق جدول فوق، میانگین امتیاز کل کارآفرینی برابر ۳۱/۹۲ و کوچکتر از ارزش آزمون (۳۷) است. از این رو با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کوچکتر از میزان خطا است (۰/۰۵ < ۰/۰۰۰) با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار کرد که در کل، دانشجویان دانشگاه مازندران دارای ویژگی کارآفرینی نیستند.

جدول ۱۸ نتایج آزمون میانگین ویژگی کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران

میانگین	انحراف معیار	«t» محاسبه شده	سطح معناداری آزمون	برآورد فاصله‌ای ۹۵٪	
				حد پایین	حد بالا
۳۱/۹۲۱۹	۵/۷۱۰۵	-۴۷/۴۱۵	۰/۰۰۰	۳۶	-۵/۲۸

هر چند دانشجویان دانشگاه مازندران به طور کامل و به‌تنهایی دارای هر یک از ویژگیهای کارآفرینی نیستند، اما چنین به نظر می‌رسد که برخی از این ویژگیها نسبت به ویژگیهای دیگر در نزد دانشجویان از سطح بیشتری برخوردار است. در این زمینه، آزمون تحلیل واریانس

فریدمن برای رتبه‌بندی ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی به کار گرفته شده است. جدول شماره ۱۹ نتایج آزمون آماری تحلیل واریانس فریدمن را نشان می‌دهد. در این تکنیک، فرض «برابری رتبه میانگین ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی» آزمون می‌شود.

جدول ۱۹ تحلیل واریانس فریدمن ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی

H.	سطح معناداری	کای دوی محاسبه شده	نتیجه آزمون
رتبه میانگین خصیصه‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران با هم برابر است.	۰/۰۰۰	۵۷۳۷/۴۰۶	رد H۰

مطابق جدول فوق، چون سطح معناداری آزمون، کوچکتر از میزان خطا است، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اظهار کرد که رتبه میانگین ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران با هم برابر نیست. به عبارت دیگر، برخی از ویژگیها نسبت به بقیه از میزان بیشتری برخوردار است. جدول شماره ۲۰ رتبه میانگین ویژگیهای کارآفرینی دانشجویان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۰ اولویت بندی خصیصه‌های کارآفرینی دانشجویان

ردیف	خصیصه‌های کارآفرینی	رتبه میانگین	اولویت بندی
۱	عزم و اراده	۳/۸۳	اول
۲	توفیق طلبی	۳/۴۴	دوم
۳	ریسک‌پذیری	۳/۳۳	سوم
۴	خلاقیت	۳/۳۱	چهارم
۵	استقلال طلبی	۱/۰۹	پنجم

طبق جدول فوق، ویژگی عزم و اراده و توفیق طلبی به ترتیب با رتبه میانگین ۳/۸۳ و ۳/۴۴ در اولویت‌های اول و دوم قرار دارند، در حالی که خصیصه استقلال طلبی با کمترین رتبه میانگین (۱/۱۰) در اولویت آخر است.

۱۴- نتیجه گیری

رویکرد ویژگی‌های شخصیتی از جمله تفکرات غالب در مکاتب کارآفرینی است. ویژگی‌های شخصیتی، ساختارهایی برای تشریح مشخصات رفتاری افراد کارآفرین هستند. گرچه در تحقیقات متعدد کارآفرینی، ویژگی‌های شخصیتی مختلفی ارائه شده‌اند، اما بر اساس مدل ارائه شده مؤسسه توسعه کارآفرینی هند، می‌توان آنها را دره ویژگی اصلی خلاصه کرد: توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، خطرپذیری، خلاقیت و عزم و اراده. این ویژگی‌ها، نیم‌رخ کارآفرینی فرد را تشکیل می‌دهند.

بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش در حدود ۲۱ درصد دانشجویان دانشگاه مازندران دارای امتیاز حداقل قابل قبول رفتار کارآفرینی (۳۷) در کل هستند و امتیاز ۸۰ درصد پاسخ‌دهندگان، کمتر از ۳۷ بوده است. البته این درصد در مقایسه با نتایج تحقیقات سایر کشورها بیشتر معنا پیدا می‌کند. همچنان‌که پیش از این بیان شد پژوهشی در کشور ترکیه نشان داده که حدود ۱۸ درصد دانشجویان دارای ویژگی کارآفرینی بوده‌اند [۷]. همچنین اسکات و تومی (۱۹۸۸) نشان دادند که ۲۴٫۶ درصد دانشجویان امریکایی در دهه ۸۰ میلادی دارای روحیه خود اشتغالی بودند [۲۱]. همچنین تیمونز (۱۹۹۴) طی مطالعه‌ای دریافت که یک سوم دانش‌آموختگان دانشکده کسب و کار هاروارد برای خودشان کار می‌کنند و ۹۰ درصد دانشجویان این دانشکده، رؤیای خود اشتغالی دارند [۷].

اما بررسی دقیقتر هر یک از ویژگی‌های پنجگانه کارآفرینی، اطلاعات ارزشمندی را ارائه می‌کند. امتیاز توفیق‌طلبی دانشجویان برابر ۷/۲۹ است که کمتر از میانگین قابل قبول، یعنی ۸ است. بهبود این ویژگی، نیازمند تغییراتی در برخی از رفتارهای دانشجویان است. به عنوان مثال، مطابق نتایج حاصل، ۷۸/۶ درصد دانشجویان «استراحت در تعطیلات را خوشایند» می‌دانند. چنین ویژگی‌ای به دور از رفتار توفیق‌طلبی است.

ویژگی استقلال‌طلبی نیز نیازمند تغییرات رفتاری زیاد در نزد دانشجویان است. وابستگی به کمک دیگران در انجام کارها، پیروی و دنبال کردن دستورات کاری ابلاغی و خود رأی نبودن از جمله رفتارهای ضد کارآفرینی است. در واقع، این رفتارها بیانگر آن است که به دلایل مختلف، از جمله فرهنگ حاکم بر خانواده‌ها، دانش‌آموزان و سپس دانشجویان در جامعه به صورت افراد وابسته، نه مستقل، پرورش یافته و بزرگ می‌شوند. تقویت روحیه عدم وابستگی فرزندان به پدر در انجام امور محول از جمله اقدامات اساسی برای تقویت

روحیه استقلال در زمینه کارآفرینی است.

ویژگی ریسک‌پذیری نیز در نزد دانشجویان نسبتاً کم است. تشویق دانشجویان به انتخاب اهداف سخت، اهمیت ندادن به امنیت شغلی، و عدم علاقه به جمع‌آوری همه اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری، از جمله اقدامات رفتاری برای بهبود ویژگی خطرپذیری دانشجویان است. در مورد ویژگی خلاقیت نیز با تغییرات جزئی در رفتارهای دانشجویان، این ویژگی نیز می‌تواند تقویت شود. از طریق آموزشهای ایده‌پردازی، تفکر خلاق و آمادگی برای تغییر می‌توان ویژگی خلاقیت دانشجویان را به حداقل قابل قبول رساند.

سرانجام مهمترین نکته‌ای که می‌توان از تحلیل یافته‌های تحقیق به دست آورد این است که چون دانشجویان از ویژگی عزم و اراده بیشتری برخوردار هستند، از طریق آموزش کارآفرینی به‌ویژه آموزشهای رفتاری، می‌توان روحیه خلاقیت، انگیزه توفیق‌طلبی، خطرپذیری، و استقلال‌طلبی را در آنها تقویت کرد. بدیهی است هدف آموزشهای کارآفرینی باید انتقال دانش و ایجاد مهارت در دانشجویان باشد و سرانجام اینکه این آموزشها باید نگرشهای کارآفرینانه را در آنها ایجاد کند [۱۵].

۱۵- منابع

- [1] Byer, tom, kist, Heleen and Sutton, Robert I." Characteristics of entrepreneur: social creators, not solo Heroes|" <http://www.sanforded/clss/e/45/mat>.<http://www.sanford.edu/clss/e/45/materialscharactebistics.html>, 1997.
- [2] kuratko Donald F."Entrepreneurship Education in the 21st century:From From Legitimation to leadership". http://sbaer.uca.edu/research/usasbe/2004/pdf/01_pdf, 2004
- [3] Gartner, Willian B."Who Is an Entrepreneur? is the Wrong Question.", Entrepreneurship Theory & Practice, Vol.13, No. 47-68. 1989
- [4] Drucker, peter. Innovation and Entrepreneurship: practice and principles. New York: Intarper Business, 1985.
- [5] Collins, lorna;Hannon, Paul D.,and smith Alison "Enacting entrepreneurial intent: the gaps between student needs and higher education Capability

"Education training, vol. 46,no.8/9.also, 2004.

- [6] <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewPDF.jsp?Filename=html/Output/Published/EmeraldFullTextArticle/Pdf/0040460807.pdf>
- [7] Duhaime Irene and Hitt Michael."State of Doctoral Education in Entrepreneurship". <http://robinson.gsu.edu/rec/papers/paper3.doc>, 2000.
- [8] Wang, clement k. and wang, poh-kam " Entrepreneurial interest of university students in Singapore Technovation,vol.24,Issue 2, 2002.
- [9] Bosma Niels and Harding Rebecca."GEM 2006 Summery Results" [.www.gemconsortium.org](http://www.gemconsortium.org), 2006.
- [10] Levei, Jonathan." Entrepreneurship education in higher education in England". <http://www.strath.ac.uk>, 1996.
- [۱۱] ملک پور علی «زمینه‌ها و موانع فرهنگی در ایران». در مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی. دانشگاه آزاد واحد رودهن، ۱۳۸۴.
- [۱۲] صمد آقایی جلیل سازمانهای کارآفرین. تهران:مرکز آموزش مدیریت دولتی، ۱۳۷۸.
- [13] Landstrom Hans. Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research New York: Springer, 2005.
- [14] Deakins, David and Freel, Mark . Entrepreneurship and small firms, 3d edition, London: McGraw – hill, 2002.
- [15] Stewart, wagne H.;Carland, Joann and Carland, James. Is risk takingpropensity an attribute of entrepreneurship? A comparative analysis of instrumentation".<http://www.sbaer.vca.edulresearch/1998/ASBE/98asb5/>
- [16] Hansmark Ove C."The effect of an Entrepreneurship programe on Need for Achievement and Locus of Control of Reinforcement".*International Journal of Entrpreneurship Behaiver and Research*.Vol. 4 , Issue 1 ,p. 28-50, 1998.
- [17] Schermerhorn, John. Management, 8th editions, New York: John Willy and sons, Inc, 2005.
- [18] Kirby, David . Entrepreneurship. London: McGraw- hill, 2002.

- [19] Hisrich, Robert D. and peters, Michael and shepherd Entrepreneurship, 6th edition. Boston: McGraw- Hill, 2002.
- [20] Burns Paul. Entrepreneurship and small Business. New York: Palgrave, 2001.
- [21] Mclarty, Roy" Entrepreneurship among graduates: towards a measured response", *Journal of management Development*, Vol.24, no.3, 2005.
- [21] Gurol yonca and Astan Nuray."Entrepreneurial characteristics amongst University students: some insights for Entrepreneurship Education and Training in Turkey". *Education +Training* .Vol. 48, Issue 1, p. 26-38, 2006.
- [22] Kuratko, Donald F. and Hodgetts, M. Entrepreneurship: theory and Process Practice .Mason, ohio ,south westem publishers , 2004.